

QÜESTIÓ ANDORRANA?

Josep Carles LAÍNEZ

*Als andorrans conscients
de la seua pertinència:
la nostra (si encara n'hi ha).*

EXPLICAR DE NOU LES COSES

Escric este assaig, preferentment, per als meus compatriotes, els valencians. Lluny encara (potser massa lluny, *ai las!*) d'una normalitat en la parla i en la consciència sobre qué som i qué volem ser, amb dificultats per identificar-nos sense complexos i amb una creixent apatia al voltant de paraules transcendents i d'essències, la claudicació ha sorgit amb massa freqüència, entre nosaltres, com una eixida tolerable i, sobretot, vivible. Este canvi (esta desgana) s'ha produït, a més a més, en deu anys escassos, m'atreviria a afirmar. L'última dècada dels noranta ha vist emmudir, de manera quotidiana, l'expressió periodística, articulística, nacionalista dels estudis *vius* (no em referisc ara a les obres de recerca) i dels mitjans de comunicació. En els discursos propis sembla, eixa pretesa fi de la història fukuyamiana ha arribat als valencians amb una mica de retard, però no per això amb manco virulència. Hi ha un estrany sentiment de normalitat en la pèrdua del que som, en la renúncia a la noció exacta de la cultura on vivim, de la llengua que parlem, de la història que ens conforma. Travessem, potser, una edat ausades fosca, una època de miratges on ningú no es planteja les preguntes de capçalera existencials i continua com un corder seguint els ramats dels grans proveïdors de cultura i *autobombo*: la "Comunidad" i els "Països". Ací, com en totes les ideologies tancades, les preguntes tenen resposta adient. S'ha estructurat una xàrcia de poders, d'interessos i

de ressonància endogàmica i impermeable, una estructura, per damunt de tot, autocomplaenta i amotlada perfectament al sistema. Els valencians *autonomistes* es renten les mans amb un somriure hipòcrita mentre parlen de la preeminència de la “Comunidad Valenciana” dins d’Espanya o de la importància valenciana en el conjunt dels “Països Catalans”. Desconec la diferència entre dos supeditacions a entitats diferents, és a dir, desconec quina divergència hi ha entre ser una comunitat administrativa espanyola o una comunitat administrativa catalana. Les excel·lències i les glòries de la *villa*, i l’estufera i la projecció barcelonina subsumixen els valencians en una constant renúncia a ells mateixos i a un llarg i persistent oblit d’on viuen i per a qué. I no només estic parlant d’eleccions polítiques, del fracàs dels partits valencianistes o de la immigració massiva que rebem, sinó d’una inèrcia que fatalment desemboca en l’extinció. Els valencians (no els nascuts a València) ni podem, ni volem, ni devem ser espanyols; sumar-nos a un projecte de Catalunya només podríem si la independència no té cap recolzament social; ara bé, amb Catalunya, tan sols amb pactes i partint d’un estatus d’Estat lliure associat i el dret permanent a l’autodeterminació. Cansa repetir-ho, en sóc conscient, cansa tornar sempre al lloc d’encetament, cansa dir de nou allò que deuria ser una de les poques veritats de l’ésser humà en sa vida: la de la seua essència nacional, la de la seua pertinença política a un territori, la de qué vol que pose en el seu passaport. Però ho farem tot el temps que calga, les vegades que siga necessari, des d’on ens deixen.

Ens hem limitat, damunt, a posar tot el nostre esforç immediat a la lluita política minoritària, sense recolzaments econòmics potents i sense la claredat ideològica necessària (Esquerra Nacionalista Valenciana és l’única formació que parla del dret d’autodeterminació per a València; ni l’extinta Unió Valenciana ni el Bloc Nacionalista Valencià ho han fet; esta última, no obstant, silenciament el nom dels PP.CC., als quals vol tendir); a desaparèixer davall l’apel·latiu de “català”, tractant els escriptors nostrats de fer-se un nom a Barcelona hipotecant el futur al seu vertader país i perdent

ells aixina tot respecte, tota validesa, tota dignitat (adrece les mateixes paraules als “comunitaris”); a treballar amb els paràmetres que ens “aconsellen” des d’Espanya al voltant de representació i beneficis; a fer pensar als valencians no conscients que la independència política és una cosa negativa, quan la realitat és la inversa (només cal mirar els índex de riquesa i benestar als Estats més xicotets).

Tenim un altre problema afegit: prou vegades ens fa l’efecte que els nostres problemes interessen fora de la nació. A l’hora de buscar models o de moure fitxa, tractem d’acoblar-nos a un esquema prefixat, com si n’hi haguera d’haver per a València, com si els mons culturals alemanys, francesos o britànics foren de coneixement ampli i contacte constant a l’exterior dels cercles que els creen o dels països que els constituïxen.

Ser valencià és més que pertànyer a un territori

Trac a col·lació una anècdota potser apòcrifa: fa uns anys (vint, tal volta) es deia que els borrianencs compraven els seus automòbils a Burgos per tal de tindre una matrícula amb les lletres BU (de “Burriana” en espanyol, clar), en compte de la provincial CS que administrativament els corresponia. La mateixa cosa es va dir dels oriünds de Xixón algün temps més tard, quan al seu torn es desplaçaven fins a Girona per obtindre una matrícula amb GI (de “Gijón” en espanyol, clar) amb l’objecte de contrarestar la O de la capital (Uviéu, en llengua asturiana). Els vehicles, supòse, es veurien a més a més engalanats amb pegatines per tal de deixar palesa la localitat d’adopció i donar un aire de normalitat i d’autoctonia a una elecció versemblant però no per això no arbitrària. Es tractava, si era certa l’anècdota, d’una marca d’identitat urbana.

Ara suposem que l’illa de Tabarca haguera estat un país independent, conscient de la seua pertinença cultural, i haguera escollit, a l’hora d’obrir-se al món i d’incorporar-se a l’ONU, el nom oficial de “València”. Quants de nosaltres no demanàriem de manera immediata, si aixina ens ho

permeteren els mandataris illencs, la “nacionalitat valenciana” concedida pel Govern de València-Tabarca?

La República Democràtica del Sàhara encara no pot imprimir passaports, a pesar de ser un país reconegut dins de l'antiga Organització per a la Unitat Africana i també per un cert número d'Estats africans i del món. Els saharauis s'enfronten aixina a una elecció molt més cruel que la dels valencians: accepten la nacionalitat de l'Estat que els vol desfer, el Marroc? Els patriotes que han deixat terra, família i futur en la lluita per la llibertat del seu poble han de formar part de la gentada marroquina? On queden els ideals, on queda la constància i el sacrifici si, al cap i a la fi, van d'aeroport en aeroport amb un passaport d'eixe regne moro? Evidentment, trien el de Mauritània (cal no oblidar-ho; este país també va envair el Sahara). Almenys, no els suposa tant una crisi interna, una ambigüitat indesitjable, un problema tan moral.

Ara bé, pareix que els valencians (i catalans, i gallecs, i bascs...) ens sentim bé amb la “nacionalidad: española” dels nostres documents identificatius, com si això equilibràs la nostra defensa d'una identitat “regional”, com si, al capdavall, el nacionalisme fóra un joc d'interessos contraposats i un estira-i-arronsa amb el govern de Madrid per tal d'aconseguir més beneficis sense posar en perill la unitat increbantable d'Espanya. És a dir, es tractaria de problemes domèstics, sense rellevància, una volta arreglats tots nosaltres de cara a l'exterior com a bons espanyolets fills de Madrid (que per a això és capital i seu reial, no?). Però qué succeïria si un bon grapat d'espanyols *oficials* no fórem espanyols en determinats moments, no servírem per als censos de productivitat, no pagàrem els vols del príncep d'Astúries i els seus capricis, no costejàrem els trens d'alta velocitat a les ciutats dels presidents del govern (Sevilla i Valladolid), no subvencionàrem els museus madrilenys, no contribuïrem econòmicament a les excursions bèl·liques dels conservadors castellans... Què passaria si quatre milions dels *espanyols* tinguérem un altre passaport que férem servir quan ens vinguera de gust? Vinc a dir que, mentres els valencians no

obtinguem la independència total enfront d'Espanya i un Estat amb representació internacional a tots els nivells, no té cap sentit continuar comptabilitzant, de manera exclusiva, per al país que no té problemes a destruir-nos i, sempre que pot, a ridiculitzar-nos.

Esta idea no és nova. Matisa: hi ha algú que ja l'ha pensada en algun moment anterior, però de manera paradoxal no es troba dins de les reivindicacions nacionalistes més imperioses (i, a més a més, quan hi ha entrat de manera tangencial –la hipotètica possibilitat oferida per Artur Mas de competir els esportistes catalans (també valencians?) amb Andorra en compte d'amb Espanya– els aldarulls no han deixat sentir el que podia haver de bo al darrere). I hauria d'entrar en el joc de la lluita amb Espanya; que no només ens tingueren sotmesos a la seua democràcia, les seues autonomies i la seua monarquia; al cap i a la fi, al seu control aclaparador i total. Malauradament, esta possibilitat no sempre existix en tots els països, però igual com Alemanya atorga la nacionalitat als descendents dels emigrats a Kazakhstan, encara que no parlen alemany o no hagen mai vist la terra de sos pares; igual com Israel considera israelià tot aquell jueu que aixina ho demana; aixina com Espanya rebaixa per a filipins els dos anys d'estada al territori per a sol·licitar la nacionalització (cosa que no fa amb molts compatriotes europeus) i en el seu moment va concedir passaport espanyol a una bona quantitat de sefardites en la segona guerra mundial; i donat que cada Estat considera nacional a qui vol, no hi hauria de sorgir cap problema perquè un Estat, solidari amb les nacions en lluita per la seua independència, atorgara la seua nacionalitat a aquells que la demanaren.

Però, a qui demana la nacionalitat un bretó, un savoia, un piamontés, un basc, un escocés?, podríeu preguntar. La resposta és difícil, si n'hi ha, puix que el marc cultural d'estes nacions es troba contingut en elles mateixes. Tal volta, en el cas cèltic, si l'illa de Mann arribara a esdevindre un Estat de ple dret amb possibilitat de diplomàcia internacional, la cosa seria ben diferent. No es tractaria d'una *conversió* a l'estil del canvi de religió, sinó d'assumir com a pròpia una ciutadania admirable, o més enca-

ra, acceptar i enarborar l'aspecte simbòlic que pot adquirir una determinada ciutadania per a cultures mil·lenàries. Un gal·lès, un còrnic o un escocès que sol·licitaren la nacionalitat manx estarien mostrant al món la pertinença a una cultura cèltica (i el cas seria problemàtic, car la llengua d'este territori s'extingí el segle passat), no hi hauria voluntat d'annexió per part de cap dels altres països, sinó de respecte, d'admiració i de voler compartir uns trets comuns a pesar de ser alhora diferencials. Bretanya no és França, un bretó a Europa no vol que el confonguen amb un *ponchut*; per tant, els bretons trien una marca de distinció en la ciutadania d'un Estat que els respecta per la seua cultura pròpia, no pel territori on nasqueren i a hores d'ara colonisat per un altre país. Evidentment, el cas de l'illa de Mann és un supòsit absolut, però tant de bo que arribàs a ser ben viu entre els celtas. L'illa de Mann seguiria estant governada pels seus naturals (no podria ser d'una altra forma), però al mateix temps l'illa de Mann seria tot un resplendor, un símbol i una necessitat vital per als membres d'estes nacions atlàntiques. De moment, com dic, és una hipòtesi raonable.

Tanmateix, la sensació d'extrapolar esta qüestió a València és ambigua. D'una banda, perquè eixe país que pot arrecerar-nos ja existix; d'altra, perquè no tinc gens clar que tinga la disposició o el desig d'assumir eixe repte: ser far, potència i nucli de la cultura nascuda amb els trobadors. Perquè a qui pot demanar la nacionalitat un valencià, un català, un eivissenc...? Inclús un occità. La contestació és molt simple: A Andorra.

Evidentment, demane, clar i ras, que el Govern d'Andorra concedisca un estatut especial d'andorrans, de manera fulminant i efectiva, a tots els valencians (catalans, etc.) que el sol·liciten; un estatut (i un passaport) que no ha de ser (no deu ser) la nacionalitat, però sí una mena de salconduit estatal del fet de compartir una llengua i una cultura. Tot això sense oblidar mai, com deia l'advocat i escriptor Antoni Morell, que Andorra és Andorra. I ara ja no parle de nacionalismes, sinó de respecte entre iguals i d'estima per uns trets comuns que podrien encarnar-se en aspectes concrets de la nostra relació amb el món.

Andorra, símbol d'una comunitat lingüística

Quan pensem en Andorra, ens adonem que el concepte "Països Catalans" té greus mancances i és del tot trampós. A la pretesa bondat de la denominació, li succeïx igual com a la pretesa bondat del terme "Espanya". Com a idea pot ser bonica, enyoradissa, engrescadora... Però la realitat és ben bé una altra. Perquè Catalunya és Barcelona i Espanya és Madrid. Punt. De fet, hi ha algú que es planteja una Catalunya independent amb capital a Ciutat de València degut a la seua situació més central en l'hipotètic conjunt nacional del territori? Fóra una hipòtesi valorable? I algú hauria pensat en posar la seu del govern a Andorra la Vella (si els "Països" inclouen el nostre únic Estat, per supost)? Algú s'ha rumiat eixa Catalunya independent amb els ministeris distribuïts per diferents ciutats (Turisme a Alacant, Afers Estrangers a Andorra la Vella, Indústria a Castelló de la Plana...). Hi ha alguna cosa més que desinterés i despreci en l'apel·latiu "les Illes"? No. El catalanisme és centraliste perquè és barcelonisme, és lluita entre ciutats, gelosies entre ciutats. Hi ha un panxacontentisme a la capital administrativa de Catalunya que li fa ser ignorant envers tot el que no és ella o la projecció intel·lectual de la seua varietat dialectal. No debades ha viscut quasi tota la seua vida davall l'Estat espanyol i això deu fer la seua marca. Per això ens calen noves idees nacionals, un major respecte cap a l'escriptura de les diferents variants de la nostra llengua, un aprofundiment en els fets nacionals particulars. Si ha de vindre alguna unitat major (amb Occitània o parts d'Occitània?; per què no amb l'Aragó?), no pot ser des de la tolerància i la política de fets consumats, sinó des de la volença i un absolut respecte i educació. A banda d'això, l'autonomia de València dins d'Espanya (ben mirat, un protoestat) és una quota de poder que ha d'anar augmentant fins trencar tots els lligams amb el país veí, no esvanint-se a canvi de res en una altra entitat qualitativament idèntica.

Per totes estes coses, entre d'altres, caldria bandejar, quan tractem d'Andorra (i quan la resta de connaturals, per dir-ho d'alguna manera,

tracta de València), el ja mot-crossa “Països Catalans” pel que té de confús, de reaccionari i de fals. És més, si els catalans tenen algun respecte cap a València haurien de desterrar-lo del pensament. Els meus compatriotes, sobretot, haurien de soterrar-lo, d’inhabilitar-lo, perquè no és progressista, ni esquerrà, ni dúctil, ni respectuós. És pur imperialisme. I enlloc els col·laboracionistes foren patriotes, sinó traïdors ajusticiables. Citava adés l’escriptor Antoni Morell i la seua enfervorida i lògica defensa del fet diferencial andorrà. A alguns valencians, no ens ha de convèncer: Andorra és un Estat, sí, un Estat independent amb una llengua pròpia i un seguit d’institucions inherents, un lloc amb particularitats ben diferents a les balears o a les valencianes, un país que ha de conservar la seua independència sempre, malgrat els intents suaument annexionistes de l’altre Principat. Per supost, un país també amb una varietat dialectal en perill d’extinció que tan a prop es troba de moltes solucions de l’occità estricte; una varietat que no és l’oficial perquè no és la “catalana”, és a dir, la barcelonina. És comprensible esta ingerència?

El futur d’Andorra, no cal dir-ho, ha d’estar sempre en mans de la seua societat tradicional. Poc importa que no arriben al 30 % de la població, com ara, que tornen a pujar fins al 70 % o es queden en un 10 %. S’ha de dir prou a les doctrines confusionistes d’obrir la nacionalitat. O almenys d’obrir-la sense que el català siga la llengua imprescindible per a tots els llocs, requisit incontestable per a nacionalitzar-se andorrà, amb uns centres escolars monolingües, on la immersió lingüística per als immigrants siga la normalitat i amb una xàrcia cultural i de conviccions que permeten –mentres València o Catalunya no assolisquen la independència– que Andorra adquireisca eixa referencialitat internacional de la nostra cultura i de les possibilitats que a tots se’ns obririen.

Cal, en este aspecte, que Andorra siga (amb totes les cometes imprescindibles) “imperialista”, que no es deixe intimidar per cristians o jacobins amb qualificatius de petitesa o de microestat, que faça valdre la seua independència, la seua pertinença a tantes institucions internacionals.

Andorra, fora del marc general de la nostra cultura, poc de sentit tindria; a dins, encara està per vore el seu límit (cal una universitat punt de referència a l'estil de l'Institut de Filosofia de Liechtenstein, publicacions periòdiques obertes i distribuïdes, editorials de pes, premis emblemàtics en qualsevol disciplina, una càtedra internacional on s'impartisquen cursos...; és a dir, cal relacionar Andorra amb l'elitisme perquè això voldrà dir que el català hi serà relacionat també). I ni valencians ni catalans volem l'exemple de com la nostra llengua es perd havent aconseguit un dels nostres territoris la quota més alta possible de llibertat i representació.

Andorra, en poques paraules, hauria de saber fer-nos seus, hauria d'utilitzar el potencial humà de dotze milions de persones per projectar-se dins d'Europa. I el més important: no ha de tindre por a fer-ho. Es tracta d'un moviment natural (tal volta en este cas a l'inrevés, per la massa de població de què parlem) i només pot comportar beneficis.

Cap a un marc de retrobament

Parlar una mateixa llengua no ha de voler dir emular fins al ridícul qui més poder econòmic o de projecció té en un moment específic. Eixe és el gran problema dels valencians *autonomistes*: conformar-se amb una quota en compte d'exigir el que correspon, el que fórem, el que altres són ara mateix. Des de les pròpies especificitats, sense criteris falsos de jerarquies, sense fomentar l'odi amb actituds i apropiacions intolerables i irresponsables (la "catalanitat" d'Ausiàs March, Joan Lluís Vives o Ramon Llull), cal crear un verdader marc d'encontre. Molts el volem fins a Llemotges, fins al Piemont des de l'Atlàntic. Un marc nou, un projecte novedós que no haguera de reflectir-se en d'altres com si foren l'única possibilitat. I Andorra, ací, hauria d'assolir un pes bàsic i esgrimir eixa bandera de la cultura comuna, la possibilitat d'aixoplugar-nos, de servir de referent i d'actuar amb valentia davant les pressions espanyola i francesa. El futur no pot ser una còpia dels errors d'altri, sinó una conformació radi-

calment nova, tolerant i, en el millor dels sentits (i en el més literal alhora) anàrquica.

Estem trobant-nos (Estat andorrà, territori panoccità, força social i política a Madrid, vertebració nacional de comarques valenciano-aragoneses, atracció d'Aragó a un projecte comú...). Caldrà pensar-hi. Caldrà treballar i discutir. Però sobretot caldrà oblidar les ínfulas d'autoodi patides i patides per tants valencians. Ser valencians (o ser andorrans, o ser mallorquins o ser de la Franja de Ponent) no és la nostra manera de ser catalans: ser valencians és la nostra manera de ser valencians. A partir d'ací, parlem d'unitats, d'unions i de reconquerir el passat a través del futur. I fem-ho.